

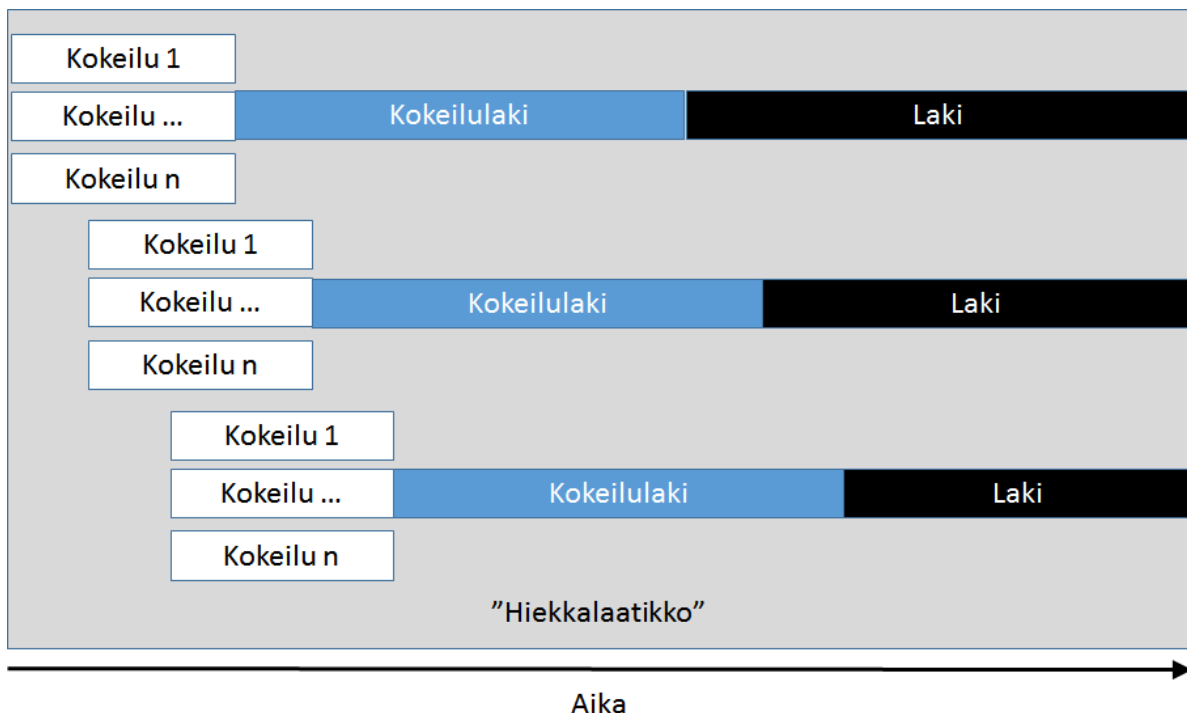
Tekoälyverkoston taustapaperi 8: Lainsäädäntökehikon uudistaminen

- Kirjoittajat: Mika Klemettinen, Business Finland

Uusi digitaalinen aikakausi peräänkuuluttaa uudenlaisia ketterämpiä toimintamalleja myös lainsäädännön puolelle. Euroopassa lakeja on perinteisesti säädetty *Ex Ante* -tyylisesti etukäteen, kun taas USA:ssa on ollut käytössä reaktiivinen *Common Law* -lähestymistapa. Kumpikaan näistä malleista ei sellaisenaan ole toimivin digitalisaation ja sen mukana nopeasti muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin. Tarvitsemme siis uudenlaisen mallin ja sitä tukevat toimintatavat. Lisäksi yhteiskunnallisesti tulee pohtia sitä, millä tavoin tekoälyä pitää/voi soveltaa ja dataa hyödyntää oikeusjärjestelmän päätöksenteossa.

Sandbox- eli hiekkalaatikkomalli

Lainsäädännön uudistamisessa toimiva lähestymistapa voisi olla hybridiratkaisu, jossa säädettäisiin ketterälle toiminnalle perinteistä lainsäädäntömallia yleisempi ns. *sandbox*- eli *hiekkalaatikkokehikko*. Tässä kehikossa määriteltäisiin *lyhyellä tähtäimellä* puitteet kokeilevalle toiminnalle jo ennen viime vuosina hyödynnettyjä *keskipitkän tähtäimen* kokeilulakeja tai myöhemmin vanhaan tapaan *pidemmällä tähtäimellä* säädettyjä varsinaisia lakeja.

Kokeiluilla hiekkalaatikkokehikossa voitaisiin ostaa aikaa ymmärtää ja oppia uusia ilmiöitä (esimerkiksi datatalous) ennen kuin niihin on olemassa spesifisti kohdistettuja kokeilulakeja tai varsinaisia lakeja, mutta samalla sallittaisiin liiketoimintakokeilut ja/tai jopa liiketoiminnan harjoittaminen. Tämä uusi toimintamalli edellyttää koordinaatiota ja aktiivista yhteistyötä

kokeilijan/kokeilijoiden, lainsäätäjän ja eri sidosryhmien välillä, jotta uudet ilmiöt ja niiden puitteissa tapahtuva toiminta eivät aiheuta ei-toivottua markkinahäiriötä tai muita lieveilmiöitä yhteiskunnalle.

Hiekkalaatikkomallin käyttäminen voisi tuoda eteen tilanteita, joissa kokeilulakien tai varsinaisien lakien säätämisen tarvetta ei välttämättä syntyisikään, vaan voitaisiin edetä kevyen seuranta- ja itsesääntelykehikon puitteissa. Tällöin oltaisiin lähempänä amerikkalaista Common Law -lähestymistapaa kuin perinteistä eurooppalaista lainsäädäntömallia,

Oikeusjärjestelmässä voitaisiin siten mahdollistaa ja soveltaa useita erilaisia lainsäädäntömalleja tarpeen mukaan:

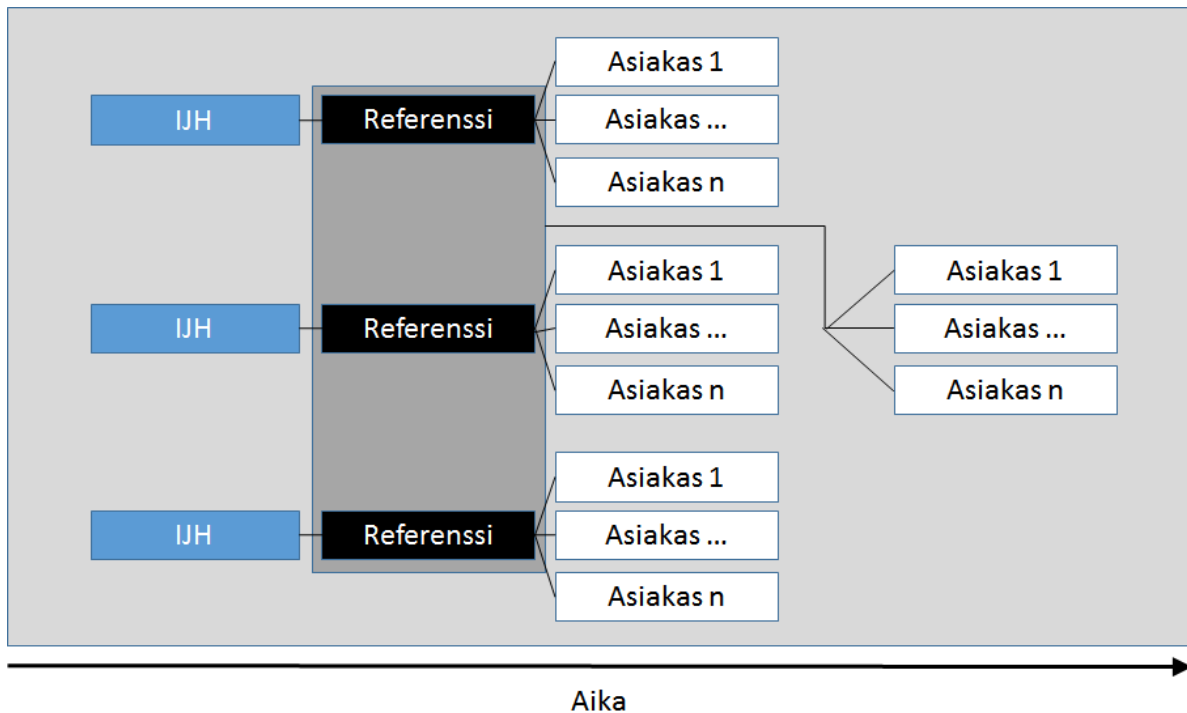
1. Perinteinen proaktiivinen Ex Ante -lainsäädäntömalli.
2. Hiekkalaatikkomallin kautta kokeilulakeihin ja varsinaisiin lakeihin.
3. Hiekkalaatikkomallin kautta kokeilulakeihin ja kevyeen seuranta- ja itsesääntelykehikkoon.
4. Hiekkalaatikkomallin kautta kevyeen seuranta- ja itsesääntelykehikkoon.

Innovatiiviset julkiset hankinnat

Uuteen lainsäädäntömalliin pitää ottaa mukaan myös innovatiiviset julkiset hankinnat, jossa innovatiivisten julkisten hankintojen kautta koeponnistetaan konkreettisesti uudenlaisia ratkaisuja ja toimintamalleja sekä luodaan julkisten referenssien kautta kasvun mahdollisuuksia suomalaisille ja Suomessa toimiville yrityksille.

Innovatiivisten julkisten hankintojen (IJH) tehokas hyödyntäminen vaatii kansallista koordinaatiota ja tiekarttaa. Näin voidaan varmistaa se, että julkinen puoli voi olla mukana oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa mahdollisimman vaikuttavissa paikoissa niin yhteiskunnan kuin yritysten kilpailukyvyn kehittämisen kannalta. Tärkeää on myös välttää tahaton innovatiivisten julkisten hankintojen päällekkäisyys referenssejä haettaessa ja varmistaa tiedon jakaminen julkisella puolella. Innovatiivisiin julkisiin hankintoihin voidaan soveltaa myös hackathon-tyyppistä uutta, osallistavaa toimintamallia, jota mm. Business Finland on ollut kehittämässä osaksi uusia julkisia hankintaprosesseja.

Jotta innovatiivisiin julkisiin hankintoihin perustuva kokeilukulttuuri lähtisi tarvittavassa mittakaavassa ja riittävän nopealla aikataululla käyntiin, pitäisi keskeisiä julkisia toimijoita velvoittaa kokeiluihin sekä niiden soveltamiseen, niistä oppimiseen ja tiedon jakamiseen. Soveltaminen vaatii sellaisia resursseja, että kaikkein pienimpien toimijoiden on vaikeaa olla asiassa edelläkävijöitä tai luomassa kansallisia toimintamalleja. Esimerkiksi 6Aika-kaupungit voisivat ottaa tässä toiminnassa kansallista roolia innovatiivisten julkisten hankintojen ja kokeilukulttuurin edistäjinä.

Tekoälyn soveltaminen ja datan hyödyntäminen oikeusjärjestelmän päätöksenteossa

Tekoälyn suhteen olisi lisäksi tarpeen tutkia sen roolia lainsäädäntöön perustuvan, oikeusjärjestelmässä tapahtuvan päätöksenteon tukena tuomassa käytettävissä olevan aineiston ja aikaisempien päätösten objektiivista soveltamista takaamaan kansalaisten tasa-arvoisen ja oikeudenmukaisen kohtelun. Tärkeää olisi myös pohtia, mitä kaikkea dataa ja tietoa pitää/voi käyttää tekoälyn syötteenä ja päätöksenteon tukena, jotta tuloksena olisi entistä demokraattisempi yhteiskunta.

Tekoälyn hyödyntäminen oikeusjärjestelmässä tapahtuvan päätöksenteon tukena edellyttää, että tekoälyn mallit ja algoritmit ovat riittävän läpinäkyvät, jotta niiden tekemät päätökset pystytään tarvittaessa ymmärtämään ja perustelemaan. Tekoälyn hyödyntäminen esimerkiksi materiaalien tehokkaammassa läpikäymisessä ei välttämättä tuo samalla tavalla kriittisiä tarpeita läpinäkyvyydelle, sillä tekoälyä käytetään vain työkaluna prosessissa, joka nykyään perustuu lakimiehen oman kokemuksen ja tietämyksen perusteella tapahtuvaan manuaaliseen taustatyöhön.